

Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

A KÉTDIMENZIÓS RAJZ ÉS A HÁROMDIMENZIÓS TÉR
KAPCSOLATA A KORTÁRS MŰVÉSZETBEN

DLA értekezés tézisei

Németh Róbert

2011

Témavezető:

Szabados Árpád

DLA Habil. Egyetemi tanár

Dolgozatomban a kortárs rajz és a tér viszonyát vizsgáltam. Tematikám kiindulási alapját saját munkáim jelentették, melyek túlnyomó része a rajz valamilyen formáját (is) használják és gyakran a rajz fiktív terén kívüli valós térrel is kapcsolatban állnak. Olyan műalkotásokat tanulmányoztam, ahol a rajz nem hagyja el a képfelületet, mégis tartalmi vagy formai kapcsolatban van az előtte (felette, alatta vagy mellette) elhelyezkedő térrel. Fontosnak tartottam a kortárs művek vizsgálata előtt egy történeti áttekintést készíteni a kétdimenziós, illuzionisztikus tér és a háromdimenziós, valós tér kapcsolatáról a képzőművészetben. Kutatásom eredménye, hogy a dolgozat történeti részében felsorolt művészettörténeti előzmények fontos segítséget nyújtanak a kortárs művek megértéséhez, osztályozásához. Emellett bizonyíthatóvá vált, hogy az előzmények nélkülinek tartott kortárs műveknél is felfedezhető a történeti kontinuitás.

1. tézis

Kutatási témában arra kerestem választ, hogy a rajz valós tértől független, fiktív képi tere hogyan befolyásolhatja, változtathatja meg azt. Először kortárs és XX. századi modern alkotásokat vizsgáltam, később kezdtem korábbi példákat keresni és tanulmányozni azt, hogyan fejlődött ki az ábrázolásnak ez a fajtája. A XX. század előtt a rajz, mint önálló képzőművészeti ág nem létezett, szinte minden esetben alárendelt, más művészeti ágakat kiegészítő szereppel bírt. Annak ellenére, hogy önálló rajzok már a XVI. században megjelentek, nagyméretű, térrel foglalkozó rajzinstallációk, amelyek kortárs megjelenéseit vizsgáltam, csak a XX. század közepétől készültek. Mivel a korábbi időszakokban nem találtam egyértelmű példákat, úgy határoztam, hogy indirekt módszerrel, nem csak a tematikának megfelelő ábrázolási konvenciókat vizsgálom meg, hanem az épített téren belüli, korábbi a festészetben, építészetben megfigyelhető és folyamatosan alakuló térábrázolási eszközök használatát is. A módszer sikeresnek bizonyult, újdonság értékét jelzi, hogy segítségével bizonyíthatóvá vált, hogy előzmények nélkülinek tartott kortárs műveknél is felfedezhető a történeti kontinuitás.

A képi tér történetének felvázolásakor főleg a nyugati festészet tereit tárgyaltam (más kultúrák képi tereinek vizsgálata a dolgozat kereteit nagyon kitérítette volna). Nem volt célom a nyugati művészet képi terekkel kapcsolatos változásainak kimerítő bemutatása sem, csupán a valós térrel való kapcsolatának, a dolgozat szempontjából fontosabb állomásait érintettem. A redukció annyiban bizonyult szerencsésnek, hogy áttekinthetőbb és karakteresebb értelmezést kaphatott a változások követése.

A fiktív tér és a valós tér közötti kapcsolatot két részre osztottam: egyrészt a képi és a valós tér közötti gondolati, tartalmi kapcsolatot tanulmányoztam műalkotásokon keresztül. Megállapítottam, hogy ezekben az esetekben a képi tér nincs közvetlen kapcsolatban a valóssal, tehát nem hoz létre a fiktív térben valós teret folytató, vagy arra utaló téri illúziót. Másrészt vizsgáltam az illúziókeltő, fizikai kapcsolatot. Ebből a szempontból a reneszánsz perspektíva kialakulása és megszűnése/átváltozása volt fontos számomra. Ezekben az esetekben a képsík *mögött* létrejövő térillúziókat tanulmányoztam. Itt természetesen megállapítható, hogy a téri illúzió igen változatos formában van jelen. Külön fejezetet kapott a perspektíva egyik szélsőséges esete, az anamorfózis, ahol a képsíktól független, térben a hordozófelület *előtt* létrejövő illúzió először jelenik meg. Sok esetben nem az ábrázolás eszköze,

hanem egyenesen illúziókeltés a célja. Véleményem szerint az itt vizsgált előzmények megtalálhatóak a kortárs rajz általam felsorolt alkotásaiban, dolgozatom egyik fontos eredményének tartom e művek összevetését a képi és valós teret hasonló módon használó korábbi műalkotásokkal.

2. tézis

A kortárs rajz tematikájával magyar nyelvterületen viszonylag kevesen foglalkoztak, más művészeti ágakhoz képest kevésbé dolgozták fel- és kutatták ki. A rendelkezésemre álló háttéranyagok és az általam felsorolt alkotások is külföldi, főleg amerikai és német területről származnak.

A rajz XX. századi szerepváltozása, önálló művészeti ággá válása a század végére az érdeklődés megújulását eredményezte. A '70-es évektől kezdve több, nagyszabású kiállítást rendeztek, amely a modern és kortárs rajz aktuális helyzetét vizsgálta. Ezzel párhuzamosan egyre fontosabb szerepet kapott a műtárgypiacon és megjelentek csak rajzokkal foglalkozó kiállítótermek, galériák, de a felsőszintű oktatásban is egyre nagyobb teret nyert magának. Úgy vélem fontos lenne a kortárs rajz művészettörténeti gyökereit pontosabban feltárni, hiszen története és fejlődése más művészeti ágakkal párhuzamosan folyt, annak ellenére, hogy a múlt század előtt alárendelt szerepet töltött be.

A dolgozatban szereplő kortárs művek mind a rajz egyféle formáját használják. A hagyományos értelemben vett rajzot és annak mai megjelenését szerettem volna tanulmányozni, ezért olyan műveket választottam, ahol a vonal nem hagyja el a síkot. Ha kilép a térbe, egyrészt automatikusan kapcsolatba kerül a műalkotáson kívüli, valós térrel, tehát a kérdésfeltevés érvényét veszti. Másrészt az első fejezet bevezetésében tárgyalt, a rajz definiálásának problematikájával foglalkozó részben említett problémák merülnek fel: rajz-e a térbeli vonal vagy installáció, szobor?

3. tézis

A nagyszámú írásos dokumentum tanulmányozása lehetővé tette, hogy olyan esetekben is kimutassam a vizuális problémák (ábrázolási konvenciók) jelenlétét, ahol a tematikám szerint azok még nem láthatók.

Azt feltételeztem, hogy korabeli írásos és képi dokumentumok segítségével sikerülhet a rajzra vonatkoztatható képi rendszerek működését kimutatni. Így célom elérése érdekében a tervezettnél többet kellett történeti kérdésekkel foglalkoznom, de sikerült igazolnom, hogy a reneszánsztól kezdve a művészek birtokában voltak olyan eszközöknek, amelyekkel az általam vizsgált mai képzőművészeti alkotásokhoz hasonlókat is létrehozhattak volna. Természetesen a korabeli szemlélet és szellemi igény kizárta ilyen jellegű művek elkészítését, azonban *lehetőségük* kimutatását fontosnak tartom. Továbbá kutatásaim egyik fontos eredménye, hogy a nem látható, vagy az eddig ki nem mutatott (csak látenszen jelenlevő) előzmények láthatóvá válnak. Azt bizonyítják, sokkal mélyebb gyökere lehet a sok esetben előtörténetre nem hivatkozó törekvéseknek.